

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบบริการปฐมภูมิเชิงรุกแก่ผู้ป่วยเบาหวานของศูนย์สุขภาพชุมชนตำบลบ้านหว้า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยให้ผู้ป่วยเบาหวาน ครอบครัว และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการศึกษาทุกขั้นตอน ตั้งแต่การค้นหาค้นหาปัญหาและความต้องการ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การประเมินผล และการสะท้อนผลการปฏิบัติ เลือกพื้นที่ศึกษา 2 หมู่บ้านตามเกณฑ์ที่กำหนด ประชากรที่ศึกษาประกอบด้วยบุคลากรทุกคนที่ปฏิบัติงานประจำที่ศูนย์สุขภาพชุมชนตำบลบ้านหว้า จำนวน 5 คน ผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 ทุกคนที่ขึ้นทะเบียนรักษาที่ศูนย์สุขภาพชุมชนตำบลบ้านหว้า จำนวน 38 คน สมาชิกในครอบครัวผู้ป่วยครอบครัวละ 1 คน รวมเป็น 38 คน และตัวแทนชุมชนใน 2 หมู่บ้าน จำนวน 33 คน เข้าร่วมโครงการด้วยความสมัครใจ ดำเนินการในภาคสนามระหว่างเดือนตุลาคม 2545 ถึงเดือนกันยายน 2546 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติ Paired t-test ข้อมูลการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เจาะลึก และการสังเกตพฤติกรรม ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ผลการวิจัยมีดังนี้

สถานการณ์ก่อนการดำเนินการ พบว่า ศูนย์สุขภาพชุมชนได้จัดบริการแก่ผู้ป่วยด้วยโรคเบาหวานเป็นกิจกรรมเสริมจากงานสำรวจชุมชนเท่านั้น กิจกรรมบริการส่วนใหญ่เน้นการรักษามากกว่าการสร้างเสริมสุขภาพและการป้องกันโรคแทรกซ้อน ผู้ป่วยส่วนใหญ่มีพฤติกรรมดูแลตนเองที่ไม่เหมาะสม ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเจ็บป่วยของตน ครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลตนเองของผู้ป่วยน้อย เข้าใจว่าการเจ็บป่วยเป็นหน้าที่ของผู้ป่วยและบุคลากรสาธารณสุข ในการจัดประชุมทำแผนเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (AIC) จากตัวแทนทุกกลุ่ม ได้โครงการพัฒนาบริการเชิงรุกแก่ผู้ป่วยเบาหวาน จำนวน 5 โครงการ คือ 1) โครงการให้ความรู้เรื่องโรคเบาหวาน 2) โครงการออกกำลังกาย 3) โครงการจัดตั้งกลุ่มผู้ป่วยเบาหวานให้บริการที่บ้านและชุมชน 4) โครงการจัดตั้งเครือข่ายชุมชนให้การสนับสนุนผู้ป่วยเบาหวาน 5) โครงการจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้ป่วยเบาหวาน ปฏิบัติตามแผนเป็นเวลา 3 เดือน ประเมินผลหลังเสร็จสิ้นการพัฒนาแล้ว 3 เดือน พบว่า ผู้ป่วยเบาหวานมีความรู้เพิ่มขึ้น และมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดูแลตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) ระดับน้ำตาลในเลือดและความดันโลหิตทั้งค่า systolic และ diastolic ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.007, 0.029, \text{ และ } 0.014$ ตามลำดับ) ผู้ป่วยมีน้ำหนักอยู่ในระดับปกติเพิ่มขึ้นร้อยละ 11.1 ครอบครัวผู้ป่วยเบาหวานและชุมชนมีการปรับเปลี่ยนแนวคิดต่อการเจ็บป่วย มีความรู้และเข้าใจสภาพปัญหาการเจ็บป่วยมากขึ้น ให้การดูแลเอาใจใส่ผู้ป่วยมากขึ้น ผู้ป่วยประเมินว่าได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชนเพิ่มขึ้นร้อยละ 89.5 และ 73.7 ตามลำดับ ศูนย์สุขภาพชุมชนมีการพัฒนาทั้งด้านการบริหารจัดการ บริการ และวิชาการ สามารถจัดบริการให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้ป่วย ทำให้ผู้ป่วยมีความพึงพอใจและเห็นว่าโครงการนี้ประโยชน์มาก ($\bar{X} = 4.44$ และ 4.35 ตามลำดับ) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมและผู้สังเกตการณ์ภายนอกมีความเห็นว่าศูนย์สุขภาพชุมชนจัดกิจกรรมบริการได้อย่างเหมาะสม ผลสำเร็จของโครงการเกิดจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาเป็นอย่างดีทุกขั้นตอนของผู้ป่วยเบาหวาน ครอบครัว และชุมชน

This action research aimed to develop an active primary care service system for diabetes mellitus (DM) patients at Ban-Wah Primary Care Unit (PCU), Muang District, Khon Kaen Province. The study emphasized on participation of patients, family and community in identifying problems and needs, planning, implementing, evaluating and reflecting on implementation. The research was conducted in 2 villages based on criteria. Population were all 5 health personnel of Ban-Wah Primary Care Unit, 38 type-2 DM patients, 38 type-2 DM patients' family member and 33 community representatives. The field study was conducted during October to September 2003. The data was analysed for frequency, percentage, mean, standard deviation and paired t-test. Information from focus group and in-depth interviews was undergone content analysis. The results were as follows.

Before the study, health services for type-2 DM patients provided by the PCU were mostly curative services than health promotion and complication prevention. Most of the patients had inappropriate self care and inadequate of knowledge on their illness. Family and community seldom involved in patients' care and perceived that it was health personnel role. After the Appreciation Influence and Control meeting (AIC) of all sectors, the meeting set 5 projects for DM patients. The projects were 1) Knowledge for DM patients 2) Exercise 3) Establishment of DM Patients Group 4) Community supporting network for DM patients and 5) Foundation for DM patients. The projects were implemented for 3 months and then evaluation. It was found that The patients were significantly gained more knowledge and changed their self care behavior ($p < 0.001$). Blood sugar level and both systolic and diastolic blood pressure were significantly reduced ($p < 0.007$, 0.029 and 0.014 respectively). About 11 percent of the patients had normal body weight. Families and community gained more knowledge, changed perception towards DM and increased their participation in patients' care 89.5 and 73.7 percent respectively. Most of the patients reflected that the PCU has improved its management and services which relevant to their problems and needs. Patient rated their satisfaction and usefulness at the high level for the research project ($\bar{X} = 4.44$ and 4.35 accordingly). Participants and observers thought that, the PCU provided appropriate services for DM patients. The successfulness of this research was contribution of patients, families and community participation in decision making and development activities at all steps.